

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Кваліфікаційна робота

рівня вищої освіти «Бакалавр»

на тему: **«АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОГО
ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ»**

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Виконав: студент групи ЗВ – 43сп
Микласевич Д.-Б. Ю.
Керівник: к. е. н., доцент
Ступень О. І.

ДУБЛЯНИ- 2024

УДК 332.3

Аналіз сучасного стану та ефективного використання земельних ресурсів. Микласевич Д.-Б. Ю. Кваліфікаційна робота. Кафедра землеустрою. Львів, Львівський національний університет природокористування, 2024 р.

44 с. текст. частини, 8 таблиць, 1 рисунок, 24 використаних джерела.

У кваліфікаційній роботі розглядаються особливості збалансованого землекористування як основи для розвитку ефективних земельних відносин. Зміст соціальної корисності землі та інших природних ресурсів слід вивчати та виражати як максимально можливу екологічну та економічну ефективність використання землі для задоволення екологічних та ресурсних потреб суспільства. Було продемонстровано збалансований підхід до оцінки розвитку землекористування.

Проаналізовано просторові умови та структуру земельних угідь Сасівського старостинського округу Золочівської міської громади Золочівського району Львівської області, що розташований в північній частині Золочівського району на віддалі 8 км від м. Золочів, 78 км від обласного центру м. Львів та має в своєму підпорядкуванні вісім населених пунктів: с. Бір, с. Грабово, с. Гутище, с. Папірня, с. Пісок, с. Побіч, с. Ушня, с. Хоμεць.

Удосконалено систему землекористування. Було проведено оцінку земель відповідно до рівня антропогенного навантаження, розраховано коефіцієнт екологічної стійкості території, розроблено пропозиції щодо подальшого використання земель сільськогосподарського призначення у старостинському районі.

Ключові слова: земельні відносини, збалансоване землекористування, еколого-економічна ефективність, природні ресурси, землеустрій.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ.....	8
РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА	14
2.1. Загальні відомості.....	14
2.2. Природні умови.....	14
РОЗДІЛ 3 СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ НА ТЕРИТОРІЇ СТАРОСТИНСЬКОГО ОКРУГУ.....	19
3.1. Аналіз сучасного стану земельних ресурсів.....	19
3.2. Формування системи землекористувань.....	23
3.3. Оптимізація антропогенного навантаження на території старостинського округу.....	27
РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	32
РОЗДІЛ 5 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	36
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

ВСТУП

Збалансований режим землекористування визначається поняттям сталого розвитку, загальними принципами та існуючими методологіями. Основне відхилення між традиційним і стійким землекористуванням полягає в перетворенні взаємин між природою і людиною, коли навколишнє середовище вважається більш цінним. Збалансоване землекористування безкомпромісно відрізняється від традиційного землекористування тим, що його економічна вигода від використання землі залежить не тільки від експлуатаційної цінності землі та інших природних ресурсів, а й від потреби задоволення екологічних потреб, включаючи потребу в якісному природному середовищі. Ці вигоди пов'язані зі збереженням природних умов існування людини, заснованих на навмисних змінах економічних потреб.

Питання про обмеження природних ресурсів, таких як земля, обумовлено їх ціннісними характеристиками, які невимушено пов'язані з спрямованістю і мотивацією цілей виробничої діяльності. Це призводить до виникнення певних екологічних потреб – економічної вигоди, спрямована на поточне споживання матеріальних і нематеріальних товарів і послуг та їх накопичення, без урахування умов і обмежень використання найбільш важливих і непоправних ресурсів людського життя.

Переміна якості та напряму економічного зростання для задоволення екологічних потреб є основною передумовою для вирішення екологічних проблем і створення основи для збалансованого землекористування.

Перехід до збалансованого землекористування передбачає формування нових відтворювальних відносин, спрямованих на задоволення екологічних і ресурсних потреб суспільства. Тому виникає природна потреба в побудові відповідної національній економіці системи збалансованого землекористування.

Значний внесок у розвиток теорії управління земельними відносинами внесений такими вченими, як Г. Гуцуляком, Д. Добряком, А. Крисаком, В. Павловим, П. Саблуком, А. Сохничом, А. Третьяком.

Їхні дослідження є підніжжям для формування сучасних концепцій збалансованого землекористування. Але, безумовно, багато проблем до кінця не досліджені і вимагають подальшого вивчення теоретичних і методологічних засад вивчення особливостей управління земельними відносинами.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення збалансованого землекористування як основи для розвитку ефективних земельних відносин.

Об'єктом кваліфікаційної роботи виступає Сасівський старостинський округ Золочівської міської громади Золочівського району Львівської області

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 44 сторінки. Робота містить 1 рисунок, 8 таблиць, а також список використаних джерел із 24 назв.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Термін «збалансоване землекористування» трактується, як «система організації використання та збереження земельних та інших природних ресурсів, біорізноманіття та земельних умов, що відповідають соціальним, екологічним і соціальним умовам розвитку землекористування, розвитку, у якому оптимальна пропорція економічних факторів, нормалізація якості землі та інших природних ресурсів, задоволення матеріальних і духовних потреб нинішніх і майбутніх поколінь досягається широким спектром збалансованого використання землі».

Крім різних тлумачень, цей термін має також вузьке значення, зокрема, у статті 1 Закону України «Про землеустрій» 2003 р. «збалансоване землекористування» визначено як «екологічні та соціальні форми та способи використання землі, що забезпечують оптимальні параметри економічного функціонування».

Водночас у редакції цієї статті за 2015 р. сталие землекористування визначається як «землекористування, яке не змінює цільового призначення, не погіршує якісних характеристик, є екологічним».

Існуючі практики вирішення екологічних проблем землекористування ґрунтуються на ідеї, що екорегіон – це не загальне використання землі та природи, а скоріше захист якості навколишнього природного середовища, стабільності екосистем та збереження невідновлюваних ресурсів [8].

З економічної сторони, екосфера - це збірний термін для природоохоронних і ресурсозберігаючих зусиль, які передбачають не навколишнє природне середовище, а його відновлення.

Збалансоване (стале) землекористування означає відтворення та раціональне використання землі та інших природних ресурсів. У науковому розумінні відтворення землі та інших природних ресурсів - це триетапний

процес, який включає відновлення екосистеми, експлуатацію землі та інших природних ресурсів та переробку природної сировини.

Останні два етапи можна об'єднати поняттям «використання землі та інших природних ресурсів». Збереження природної сировини та процесів переробки відходів у галузі суспільного виробництва є рівнозначним збереженню потенціалу екологічних ресурсів, а отже, необхідно розширити межі самої екологічної сфери та змінити землекористування та виробничі процеси.

Поняття «збалансоване землекористування» має також включати поняття «відтворення землі та інших природних ресурсів». Коли екосистема виведена з рівноваги, період відтворення землі та інших природних ресурсів може тривати сотні або навіть тисячі років.

Метою екологічно безпечного землекористування є формування та розвиток еколого-економічних систем різних типів і масштабів. Ми розуміємо екосистеми та економічні системи як поєднання економіки та природи.

Ця функція виражає взаємозв'язок і взаємну обмеженість суспільного виробництва і природних процесів природи. Найважливішими характеристиками еколого-економічних систем є їх регіональні та територіальні аспекти.

З точки зору ціннісних відносин визначну роль відіграє збалансоване природокористування. При переході від економічної системи до екологічної економічної системи екологічні вимоги стають чіткішими.

Екологічний імператив покликаний слугувати обов'язковим методологічним підходом до вирішення теоретичних і прикладних проблем збалансованого землекористування.

В контексті збалансованого землекористування екологічні вимоги – це заходи, у яких екологічні цілі мають пріоритет над іншими цілями соціального та економічного розвитку суспільства.

У збалансованій системі землекористування можна виділити два основних типи законів.

Перший відноситься до загальних законів, які представляють найбільш суттєві та стійкі відносини в процесі обміну між суспільством і природою, а другий належить до специфічних законів, які обмежені конкретними соціально-економічними рамковими умовами.

Загальні закономірності сталого землекористування описують фізичні та соціальні аспекти відтворення землі та інших природних ресурсів.

Землекористування екосистеми є, з одного боку, життєвими просторами, а з іншого – матеріальною та енергетичною основою для розвитку суспільного виробництва. Стан землекористування є характеристикою способу життя суспільства. Якість землекористування є винятковим показником взаємодії різних цивілізованих суспільних систем з природою.

Одним з важливих засад збалансованого використання землі є її соціалізація, що означає, що земля функціонує як спільне благо. Цей принцип також пропонує широкій громадськості необхідність інтегрованої та всебічної координації між суспільством і землекористуванням. Сама система землекористування визначає гуманізацію відносин суспільства до його ресурсів. Процес оприлюднення землекористування означає, що земля та інші природні ресурси можуть використовуватися лише на благо суспільства і народу в цілому з дотриманням необхідних норм і правил.

Соціалізація є серйозною передумовою збалансованого землекористування і має двоякий характер. З однієї сторони, результати землекористування не є результатом індивідуальної діяльності, і з точки зору соціальної справедливості не можуть бути предметом абсолютної приватної власності. З іншої, є також властивості, які мають соціальний характер і задовольняють потреби багатьох людей одночасно.

Цей принцип передбачає відшкодування всім землекористувачам додаткових витрат, понесених відтворенням землі та інших природних ресурсів на шкоду суспільству в цілому.

Практична реалізація принципу соціалізації вимагає створення відповідних економічних і правових умов для забезпечення балансу індивідуальних і колективних (загальних) земельних інтересів. Закони і принципи землекористування в певній суспільній системі називають індивідуальними.

Збалансована система землекористування розрізняє два найважливіші окремі закони - максимізація соціальних (загальних) переваг землі та інших природних ресурсів і стале відтворення землі та інших природних ресурсів.

У кожній моделі присутні загальні принципи, завдяки чому відображаються не тільки економічні, а й екологічні аспекти землекористування.

Вигоди, які землекористування приносить суспільству, необхідно розглядати з точки зору ефективності, з якою відтворюються земля та природні ресурси.

Стале відтворення землі та природних ресурсів, як правило, передбачає розширення сфери прямого відновлення земель, ефективне та комплексне використання природних ресурсів, а також використання землі та інших природних ресурсів та всього існуючого біорізноманіття. Таке землекористування можливе лише на основі досягнень науково-технічного прогресу та екологічно чистої структури господарства, тобто загальнодержавного, регіонального та місцевого територіального землекористування.

Водночас економіка землекористування потребує розробки наукових основ економіки землеустрою. У виробничо-господарській практиці збалансована закономірність землекористування досягається за допомогою окремих принципів, таких як оптимальність, науковість, місцевість, платність тощо.

Тому розвиток збалансованого землекористування є одним із ключових пріоритетів країни, особливо земельної політики. Водночас сучасна динаміка територіально-просторового розвитку землекористування, що особливо торкається сільської місцевості, характеризується біполярними ефектами. З одного боку, розвиток екологічно нестабільних сільськогосподарських землекористувань, а з іншого боку, зростання деградації землі та інших природних ресурсів, а також існуючого біорізноманіття.

Елемент збалансованого землекористування має велике значення і повинен розглядатися як один із основних пріоритетів для досягнення цілей сталого розвитку в Україні [17]. Це спричинено національною специфікою господарської структури сільськогосподарських угідь та заповідних територій. Тому сільське землекористування відіграє дуже визначну роль. Концептуально пріоритети у формуванні збалансованих моделей землекористування завжди слід порівнювати з Цілями сталого розвитку ООН на предмет їх придатності.

Запропонована модель збалансованого землекористування має відповідати визначеним Цілям сталого розвитку ООН, розробленим з урахуванням актуальних глобальних проблем. Збалансовані моделі землекористування – це дуже широка категорія, яку необхідно розглядати як соціоекологічну систему, що включає сільськогосподарське виробництво, природоохоронне відтворення та рекреаційне землекористування.

Формування якісного людського та земельного капіталу потребує створення сприятливих екологічних та соціально-економічних умов для життя та діяльності людей, які проживають у сільській місцевості. У цьому контексті варто, до прикладу, систематично підтримувати збалансоване землекористування як один із чинників.

Ми вважаємо, що збалансована система землекористування стосується не лише ефективного використання землі, а й відповідної інституційної

земельної структури та інституційного середовища систем управління землею.

Вчені виділяють декілька підходів до оцінки збалансованого розвитку:

1) ресурсний підхід, де основною ознакою для визначення показників збалансованого розвитку є оцінка природного, матеріально-технологічного, людського та фінансового потенціалу сільського господарства [24];

2) соціально-еколого-економічний підхід, в якому аналіз збалансованого розвитку в сільській місцевості базується на трьох аспектах: суспільство, екологія та економіка [10, с. 125];

3) інфраструктурний підхід – оцінка збалансованого розвитку сільських територій здійснюється шляхом аналізу якісних показників соціальної інфраструктури в сільській місцевості [13];

4) галузевий підхід, де головні критерії оцінки розраховуються за напрямом розвитку сільського господарства [15, с. 34];

5) комплексний підхід [21] охоплює чотири складові: екологія (рівень екологічної стійкості землекористування; рівень антропогенного навантаження на землю; рівень екологічної небезпеки у землекористуванні), економіка (рівень доходності з одиниці площі; рівень валової сільськогосподарської продукції на одиницю площі; рівень землемісткості та вартість землекористування); існуючі інституції (наявність затвердженої стратегії збалансованого розвитку; рівень належного виконання своїх функцій органами місцевого самоврядування та виконавчої влади; ступінь виконання цілей затверджених програм розвитку; наявність прийнятих програм розвитку збалансованого землекористування) та суспільство (рівень валової доданої вартості, що формується з одиниці площі; рівень взаємоспіввідношення доходів та витрат працюючих домогосподарств тощо).

РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА

2.1. Загальні відомості

Об'єктом кваліфікаційної роботи виступає Сасівський старостинський округ Золочівської міської громади Золочівського району Львівської області.

Сасівський старостинський округ розташований в північній частині Золочівського району та має в своєму підпорядкуванні 8 населених пунктів: село Бір, село Гутище, село Папірня, село Пісок, село Побіч, село Ушня, село Грабово, село Хоμεць.

Сасівський старостинський округ розташований за 8 км на північ від районного центру м. Золочів, 78 км від обласного центру м. Львів.

Транспортні зв'язки здійснюються по дорозі районного значення Броди-Золочів та внутрігосподарських дорогах.

2.2. Природні умови

За природним районуванням територія Сасівського старостинського округу входить в Золочівський природний агроґрунтовий район Мало-Поліського округу Західного Полісся.

Клімат. Клімат характеризується помірною вологістю, м'якою зимою з частим таненням снігу та помірно теплим літом без періодів посухи.

За багаторічними даними метеостанції Золочів середньорічна температура становить +7,6°. Загальна плюсова температура за вегетаційний період 2450-2650 °С. Вегетаційний період 205-219 днів при температурі вище 5°С і 155-162 дні при 10°С.

Середньорічна кількість опадів становить 652 мм, з них 264 мм випадає навесні та влітку.

Середня тривалість безморозного періоду становить 162 дні, мінімальна і максимальна відповідно 122 і 243 дні. До незимових місяців

належать заморозки в березні, квітні, травні, вересні, жовтні та листопаді. Протягом 25 років кожен березень і листопад були морози. Глибина промерзання ґрунту з листопада по березень становить від 2 до 76 см.

У безсніжні зими дмуть північно-західні вітри і часте танення снігу спричиняє занос і вимерзання рослин. Основним вітром восени і взимку є північно-західний вітер, а основним вітром навесні і влітку є південно-східний вітер. Кліматичні умови на території старостивського округу та всього району придатні для ведення сільського господарства.

Рельєф. Територія Сасівського старостинського округу в геоморфологічному відношенні відноситься до перехідної зони між Малим Поліссям і Західним вологим Лісостепом.

Геологічна будова цього регіону включає породи різного віку, походження та складу порід.

Найдавнішими гірськими породами є магматичні (кристалічні) породи, переважно граніт. Вони глибокі і перекриті відкладеннями мезозою, тобто верхньої крейди. Мезозойська ера перекрита четвертинними відкладеннями, особливо неогеновими і лесовими суглинками.

За рельєфом ця територія відноситься до пологих рівнин, відзначених різними крутими схилами та схилами. Більшість схилів до 3⁰.

Місцевість рівнинна. Підземні води прісні, багаті солями кальцію і використовуються як питна вода. Склад гірських порід, що утворюють ґрунт, залежить від умов зволоження.

Рельєф є одним із головних факторів ґрунтоутворення і має прямий і безпосередній вплив на формування ґрунтового покриву та його сільськогосподарську виробничу здатність.

Ґрунтоутворюючі породи, з яких утворюється ґрунт, — давній алювій, лесовий суглинок і сучасні алювіальні відклади. Аналізуючи дані про стан ґрунтового покриву, слід зазначити, що ерозійним процесам піддано 4,20 % площі, а 21,91 % займає ґрунт легкого гранулометричного складу.

Лінійна ерозія представлена розмивами на дуже крутих схилах, що оголюють ґрунтові утворення та підстилаючі породи. Ерозійні процеси найбільш інтенсивно відбуваються на необроблених площах, що призводить до практично необмеженого використання техніки для посіву та обробітку сільськогосподарських культур.

Характеристики геоморфологічної будови території зумовили різноманітне сільськогосподарське використання території, при цьому рівнини та їх схили переважно використовуються як орні землі.

Наведені розрахунки свідчать про необхідність якнайшвидшого впровадження комплексного комплексу заходів для припинення деградації ґрунтів та відновлення родючості.

Ґрунти. Інтенсивне і не завжди раціональне використання землі в сільськогосподарському виробництві суттєво змінило перебіг природних процесів ґрунтоутворення, що відбилося на фізико-хімічних властивостях ґрунту. Ґрунт втратив значну кількість гумусу як через ерозію, так і через інтенсивний розклад в аеробних умовах у дренажних водах. Структура орного шару значно погіршена внаслідок використання важкої техніки та виносу цементно-мулових ділянок під час розмиву. Однак варто наголосити на покращенні водного, повітряного та теплового середовища. Ступінь цих змін коливається в широких межах і залежить від культури землеробства та раціонального використання землі.

Ґрунти утворюють специфічний структурний комплекс, що характеризується різноманітними поєднаннями дерново-підзолистих, вуглекислих, дернових, лучних, болотних та інших ґрунтів та їх відмінностями.

Основу земельного покриву муніципалітету складають дерново-підзолисті ґрунти. Вони приурочені до низинних, пологих долин, ізольованих хребтів і пагорбів у межах відкритих і накопичених рівнин, що складаються з водно-льодовикових пісків і піщаних відкладень. Вони виникли внаслідок

підзолистих і дерноподібних процесів ґрунтоутворення під сосновими, дубовими та мішаними лісами.

Залежно від ступеня опідзоленості розрізняють глеюваті та глейові. Через слабкий дренаж у цьому регіоні та наявність поблизу підземних вод більшість дерново-підзолистих ґрунтів відносять до сірих та глинистих ґрунтів.

Дерново-підзолисті ґрунти легкого гранулометричного складу характеризуються поганими фізичними та гідрофізичними властивостями та частково піддаються вітровій ерозії. Вміст гумусу становить від 0,6 до 2,0 %. Реакції ґрунтового розчину переважно слабкі та помірно кислі.

Підзолисті ґрунти мають невелике поширення і приурочений до знижених ділянок рельєфу. Вони характеризуються добре розвиненою гумусованою товщею і відносно високим вмістом гумусу, який коливається в межах 1,2-2,2%. Вони менш кислі. Реакція ґрунтового розчину зазвичай слабокисла.

Лугові болота та водно-болотні угіддя обмежені низинними місцевостями зі слабким рельєфом та річковими заплавами.

Загалом при правильній організації території та застосуванні агротехнічних протиерозійних заходів ґрунтовий покрив зони землекористування буде сприятливим для вирощування всіх районованих культур.

Найбільшу площу на території Сасівського старостинського округу займають темно-сірі опідзолені глеюваті легкосуглинкові. Найменшу площу відповідно, займають дернові середньо підзолисті супіщані.

На території Сасівського старостинського округу є особливо цінні землі: темно-сірі опідзолені глеюваті легкосуглинкові ґрунти, які згідно Земельного кодексу України не допускаються вилученню для несільськогосподарських потреб.

Рослинність. Серед факторів ґрунтоутворення важливу роль відіграє рослинність. Це джерело органічної частини ґрунту. Рослинний покрив діє як

фактор розподілу опадів не тільки над поверхнею а і у підземні стоки. Він сформувався як результат впливу природних умов і господарської діяльності людини. Сучасний рослинний покрив сформувався у післяльодовикову епоху (голоцен). Згодом він був радикально змінений господарською діяльністю людей і втратив свій первісний видовий склад. Природна рослинність збереглася у виді лісової, лугової та болотної.

В рослинності лук переважає осоково-злаково-різнотравна рослинність: дрібна і середня осока, крупні і дрібні злаки (мітлиця біла, костриця лучна, гребінник звичайний, лисохвіст лучний, пухівка вузьколиста) та різнотрав'я (жовтець їдкий, калюжниця болотяна, перстач гусячий та ін.).

У польовій рослинності чітко виділяються культурні рослини і бур'яни. Культурні рослини групують на зернові, зернобобові, технічні, овочеві, кормові і садові. З-поміж них основні площі займають пшениця, жито, ячмінь, кукурудза, картопля, цукровий і кормовий буряки, капуста, цибуля, огірки, помідори, морква, яблуна, груша, слива, вишня. На орних землях зустрічаються бур'яни як однорічні так і багаторічні. Із однорічних ростуть лобода біла, щириця, свиріпа польова, будяки, а із багаторічних – волошка синя, пирій, осот рожевий, берізка польова.

РОЗДІЛ 3 СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ НА ТЕРИТОРІЇ СТАРОСТИНСЬКОГО ОКРУГУ

3.1. Аналіз сучасного стану земельних ресурсів

Сьогодні в умовах децентралізації влади при створенні об'єднаних територіальних громад важливим є питання щодо методологічної та методичної організації використання та охорони земель у системі територіального землекористування. Це пов'язано з нововведеннями при розробленні документації з просторового планування, планів об'єднаних територіальних громад, введенням місцевих правил регулювання забудови для встановлення порядку планування, забудови та іншого використання сільських територій [23].

Сасівський старостинський округ розташований в північній частині Золочівського району та має в своєму підпорядкуванні вісім населених пунктів: с. Бір, с. Грабово, с. Гутище, с. Папірня, с. Пісок, с. Побіч, с. Ушня, С. Хоμεць. Незважаючи на таку велику кількість підпорядкованих населених пунктів, у старостинському окрузі проживає лише 1864 жителі.

Сасівський старостинський округ розташований на віддалі 8 км від районного центру м. Золочів, 78 км від обласного центру м. Львів.

На півночі старостинський округ межує Підгорецьким старостинським округом Заболотцівської сільської громади Золочівського району Львівської області, на північному заході – з Олеським старостинським округом Буської міської громади Буського району, на сході – з Руда-Колтівським, на заході – з Білокамінським та Почапівським, на півдні - з Єлиховицьким старостинськими округами Золочівської міської громади Золочівського району Львівської області.

Загальна площа Сасівського старостинського округу становить 4408,7 га.

Відповідно до даних відділу Держгеокадастру у Золочівському районі наведено експлікацію земельних угідь старостинського округу (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 - Експлікація земельних угідь старостинського округу

Назва угідь	Площа	
	га	%
Сільськогосподарські землі	3369,72	76,43
Ліси та інші лісовкриті площі	757,73	17,19
Забудовані землі	191,1	4,33
Відкриті землі без рослинного покриву	28,04	0,64
Відкриті заболочені землі	16,0	0,36
Води	46,11	1,05
ВСЬОГО	4408,7	100

Як видно з даних таблиці найбільшу площу з усіх угідь (76,43 %) займають сільськогосподарські землі.

Розподіл земельних угідь в межах населеного пункту можна розглянути на рис. 3.1.

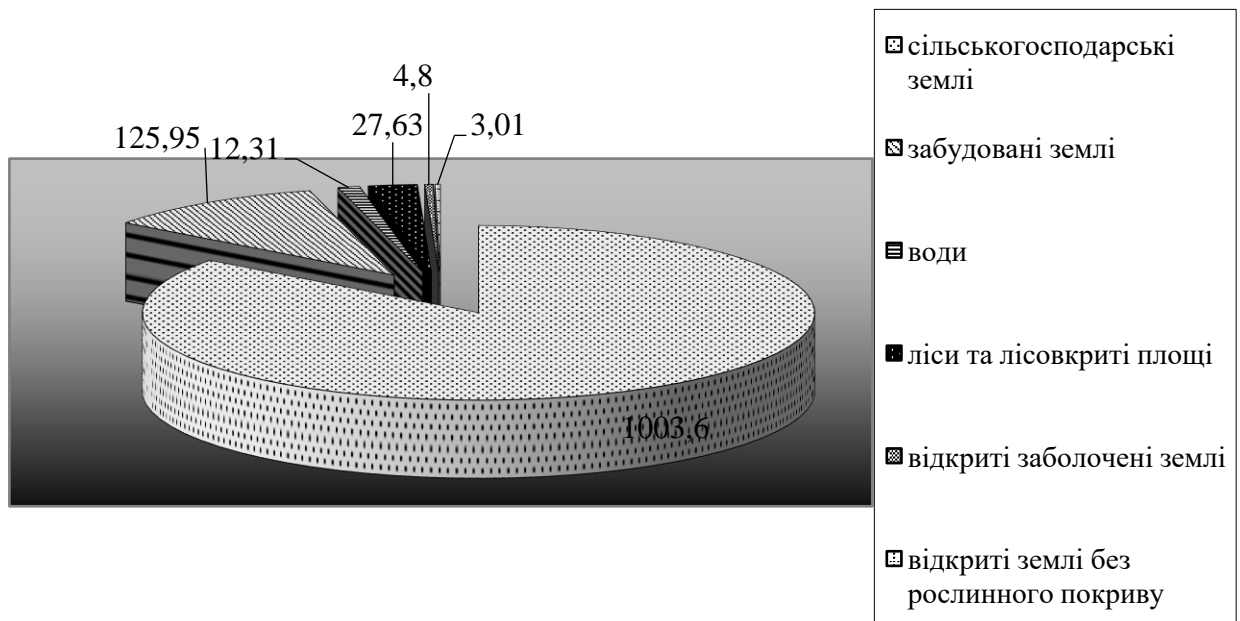

Рисунок 3.1 - Структура земельних угідь в межах населеного пункту (га)

Як бачимо з таблиці 3.1 та рисунку 3.1 вагому частку з усіх угідь займають сільськогосподарські землі, тому економічний розвиток

старостинського округу та і достаток більшості жителів залежать від того, наскільки ефективно використовуються ці землі.

Структуру сільськогосподарських угідь можна простежити в таблиці 3.2 і в межах населених пунктів – таблиця 3.3.

Таблиця 3.2 - Експлікація сільськогосподарських угідь старостинського округу

Назва угідь	Площа	
	га	%
Рілля	2692,1	81,8
Багаторічні насадження	53,30	1,6
Пасовища	244,3	7,4
Сіножаті	303,1	9,2
Всього	3292,8	100

Одним з найважливішим показників, що характеризують наявність придатних для ведення сільського господарства земель, є землезабезпеченість (площа продуктивних земель у розрахунку на душу населення). Впродовж 35 років у зв'язку зі збільшенням чисельності населення і зменшенням площі угідь землезабезпеченість в Україні знижувалась.

Таблиця 3.3- Експлікація сільськогосподарських угідь - в межах населеного пункту

Назва угідь	Площа	
	га	%
Рілля	586,33	58,43
Багаторічні насадження	43,00	4,28
Пасовища	315,97	31,48
Сіножаті	58,30	5,81
Всього	1003,60	100

При характеристиці використання земель у структурі сільськогосподарського виробництва використовують показники сільськогосподарської освоєності, розораності сільськогосподарських угідь,

та лісистості території, які також визначають порушення екологічно збалансованого стану сільських територій.

Сільськогосподарська освоєність території вказує на розмір території, яка зайнята в сільськогосподарському виробництві і визначається за формулою (3.1):

$$O_T = P_{c/g} / P_3 \times 100 \%, \quad (3.1)$$

де $P_{c/g}$ – площа сільськогосподарських угідь, га;

P_3 – загальна площа старостинського округу, га.

$$O_T = 3292,78 / 4408,7 \times 100 \% = 74,7 \%$$

Розораність території визначається за формулою (3.2):

$$P_T = P_p / P_3 \times 100 \%, \quad (3.2)$$

де P_p – площа ріллі, га.

$$P_T = 2692,1 / 4408,7 \times 100 \% = 61,0 \%$$

Лісистість території вказує на розмір території, яка покрита лісовими насадженнями і визначається за формулою (3.3):

$$L_T = P_{лн} / P_3 \times 100 \%, \quad (3.3)$$

де $P_{лн}$ – площа лісонасаджень, га.

$$L_T = 757,73 / 4408,7 \times 100 \% = 17,2 \%$$

Отже, у старостинському окрузі показники сільськогосподарської освоєності та розораності є досить високими, що вимагає прийняття адекватних управлінських рішень задля забезпечення оптимального співвідношення сільськогосподарської освоєності, лісистості і рівня розораності території і одночасно екологічної стабільності територій.

3.2. Формування системи землекористувань

Приватна власність на землю та інші засоби виробництва спричинила її використання у двох напрямках: індивідуально чи спільно з іншими власниками, засноване на принципі кооперації, колективної організації праці та виробництва. Водночас, як показав досвід реформування агропромислового комплексу, основним напрямом організаційної структури сільськогосподарських підприємств залишається колективна організація виробництва і праці на основі паю приватної власності. Це дасть змогу забезпечити оздоровлення сільськогосподарських угідь, сівозмін, сільськогосподарських доріг, заповідних лісових територій, сміттєзвалищ, тваринницьких ферм, об'єктів промислової та соціальної інфраструктури.

Існуючі в Україні інституційні, економічні та правові умови не гарантують розвитку кооперативного руху на селі. Одночасно об'єднання фермерів у кооперативи сприяє ефективному використанню ресурсів аграрного потенціалу, збереженню зайнятості та соціальному розвитку сільської місцевості. Окрім зміцнення сільського господарства та великого приватного виробництва, слід розвивати кооперативний рух у сільській місцевості, який має стати важливою основою для структурної перебудови сільського господарства.

Враховуючи, що національні, економічні та організаційні фактори негативно впливають на функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, необхідно розробити заходи щодо створення умов для розвитку кооперативів:

- залучити широке коло соціально активних громадян до процесу розвитку сільськогосподарської кооперації через економічну участь та поширення філософії кооперативної самопомоги;
- удосконалення правової інфраструктури та комплексне інформаційне забезпечення сільськогосподарського кооперативного руху з боку держави;

- посилення співпраці між сільськогосподарськими кооперативами та вищими навчальними закладами;
- сприяння розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів шляхом послаблення податкового тиску;
- розвиток міжнародного досвіду кооперації виробників сировини у сфері сільськогосподарської кооперації;
- сприяння національним інтеграційним процесам та державна підтримка формування інститутів громадянського суспільства у сфері сільськогосподарської кооперації;
- посилення конкурентоспроможності домашніх обслуговуючих кооперативів шляхом покращення якості продукції.

Найактуальнішим напрямком оптимізації організаційно-економічних умов розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює їх діяльність, та вдосконалення державної підтримки їх діяльності. Тому розвиток вітчизняної сільськогосподарської обслуговуючої кооперації помагатиме створенню якісно нових взаємовідносин між сільськогосподарськими товаровиробниками, об'єднанню зусиль у вирішенні економічних проблем та підвищенні рівня добробуту селян.

Вирішення зазначених проблем, на нашу думку, можливе лише за умови розробки та ефективної реалізації загальнодержавної цільової програми розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні, яка ґрунтуватиметься на таких позиціях: включення вищих навчальних закладів з аграрним спрямуванням до підготовки фахівців для створення та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів; широке розголошення в засобах масової інформації сільськогосподарської кооперації як форми зайнятості різних соціально-вікових верств населення; розробка консультативно-дорадчих послуг щодо основних принципів створення та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих

кооперативів; розробка стратегії розвитку сільськогосподарської кооперації, особливо на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Для більш ефективного ведення господарства, вищого рівня системи землеробства, підвищення продуктивності праці та більш раціонального землекористування фермерам необхідно об'єднати частину своїх земельних паїв, майна та матеріальних ресурсів, доцільно створити сільськогосподарську організацію. Вони мають різну організаційно-правову спрямованість (акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, сільськогосподарські кооперативи тощо). Це робиться суто добровільно. Проектом передбачено об'єднання цих земельних паїв для створення трьох сільськогосподарських формувань у Сасівському старостинському окрузі.

В таблиці 3.4 наведена характеристика новостворених агроформувань.

Таблиця 3.4- Характеристика агроформувань на перспективу

Агроформування	Площа сільськогосподарських угідь, га	в тому числі		
		разом	рілля	сіножаті
ТзОВ «Лан»	637,28	419,31	123,33	94,64
ТзОВ «Колос»	540,37	540,37	-	-
ФГ	41,21	41,21	-	-
Всього по агроформуваннях	1218,86	1000,89	123,33	94,64

Склад запроєктованих агроформувань включає:

- товариство з обмеженою відповідальністю ТзОВ «Лан», яке створюється на земельних паях громадян (спеціалізація - тваринництво);
- товариство з обмеженою відповідальністю ТзОВ «Колос» розміщується на земельних паях громадян (спеціалізація - зерново-буряковий напрям);
- фермерське господарство.

Сьогодні кооперативний рух поширений майже в усіх розвинених країнах світу. Причина полягає в тому, що це, зрештою, приносить користь

не лише членам, а й економіці країни в цілому, створюючи робочі місця. Забезпечує виживання та самодостатність сільських територій, зокрема дозволяє ефективно розвивати сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Успішний досвід співпраці повертає людям впевненість у можливості утримувати себе та отримувати гідний дохід від роботи. Кооперативний рух будується на нових принципах економічного зростання «знизу вгору» і приносить місцевим громадам ефект сталого розвитку. Проте, якщо порівнювати світові тенденції розвитку кооперативного руху з вітчизняним досвідом, то сучасний розвиток кооперації в Україні характеризується кількома особливостями, які гальмують її подальший розвиток:

- співпраця в Україні розвивається фрагментарно, без належної взаємодії та координації розвитку між різними видами, що серйозно заважає співпраці користуватися всіма її перевагами;

- кооперація в Україні відроджується на основі визнаних принципів і цінностей міжнародної кооперації, але на процес відродження внутрішньої кооперації впливають сучасні теоретичні положення, наукові концепції та ринковий досвід, такі оновлення показали, що співпраця недостатньо адаптована [19];

- розвиток кооперації в Україні також відображає проблеми у формуванні ринкового середовища, у новій ситуації кооперативні підприємства та організації об'єктивно прагнуть успішно конкурувати з корпоративними організаціями, використовуючи методи ринкового господарювання;

- її розвиток є дещо одностороннім і вузьким, з переважанням організаційних та економічних аспектів, так що соціально-економічні, культурні, освітні тощо елементи цього процесу втрачаються.

3.3. Оптимізація антропогенного навантаження на території старостинського округу

Ефективне використання земельних ресурсів є одним із чинників, що визначають екологічну безпеку та економічний розвиток держави. У цьому контексті визначення оптимального співвідношення площ з екологічної, економічної та соціальної точок зору є добрим. Це базовий захід для формування територіального середовища [9].

Основними якісними показниками, що свідчать про екологічну збалансованість території, її стабільність та ступінь змін під впливом господарської діяльності, є коефіцієнти антропогенного навантаження та екологічної стабільності.

Коефіцієнт антропогенного навантаження $K_{a.n}$ характеризує, наскільки великий вплив має діяльність людини на стан довкілля, у тому числі й на земельні ресурси. Його обчислюють за формулою (3.4):

$$K_{a.n.} = \frac{\sum P \times B}{\sum P} \quad (3.4),$$

де P – площа земель з відповідним рівнем антропогенного навантаження, га;

B – бал відповідної площі з певним рівнем антропогенного навантаження.

За А. Третьяком, землі промисловості, транспорту, населених пунктів мають 5 балів; орні землі, багаторічні насадження – 4; природні кормові угіддя, залужені балки – 3; лісосмуги, чагарники, ліси, болота, землі під водою – 2; заповідники – 1 бал.

Якщо значення $K_{a.n}$ менше 3,0, це відповідає відносно низькому антропогенному навантаженню на територію, 3,1–3,5 – помірному, понад 3,5 – високому навантаженню [9].

Оцінка впливу складу угідь на екологічну стабільність території, її стійкість залежить від агротехнічної освоєності ґрунту, інтенсивності обробітку і землекористування, проведення меліоративних і культурно-інженерних робіт, освоєння території здійснюється за коефіцієнтами екологічної стійкості. Згідно з розрахунками І. Риторські та Е. Гойке, коефіцієнти екологічної стійкості наведені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 - Норми коефіцієнту екологічної стабільності

№з/п	Угіддя	Норма коефіцієнту
1.	забудована територія і дороги	0,00
2.	рілля	0,14
3.	лісосмуги	0,38
4.	фруктові сади, чагарники	0,43
5.	города	0,50
6.	сіножаті	0,62
7.	пасовища	0,68
8.	ставки і болота природного походження	0,79
9.	ліси природного походження	1,00

Коефіцієнт екологічної стабільності на території старостинського округу розраховують за формулою 3.5:

$$K_{\text{ек.ст.}} = \frac{\sum K_i \times P_i}{\sum P} \quad (3.5)$$

В кваліфікаційній роботі проведено розрахунок коефіцієнту антропогенного навантаження та коефіцієнту екологічної стабільності території Сасівського старостинського округу. Результати розрахунку показано в таблиця 3.6.

Користуючись шкалою градації величини коефіцієнта екологічної стабільності території (таблиця 3.6) можна визначити стабільність території.

Користуючись показниками таблиці 3.6, бачимо, що значення коефіцієнта екологічної стабільності відповідає стабільно нестійкій формі, а

коефіцієнт антропогенного навантаження характеризує помірний рівень антропогенного впливу на стан екосистем.

Таблиця 3.6 - Розрахунок коефіцієнтів екологічної стабільності та антропогенного навантаження

Назва угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності угідь, К1	Бал угіддя, Б	Площа угідь, га	К1×Р	Б×Р
При існуючому використанні земель					
Забудовані землі	0,0	5,0	191,1	0,00	955,50
Рілля	0,1	4,0	2692,1	269,22	10768,80
Захисні насадження	0,4	2,0	0,0	0,00	0,00
Сади	0,4	4,0	53,3	21,32	213,20
Сіножаті	0,6	3,0	303,1	181,86	909,30
Пасовища	0,7	3,0	244,3	170,99	732,81
Інші землі	0,6	2,0	121,0	72,59	241,96
Під водою	0,8	2,0	46,1	36,89	92,22
Ліси	1,0	2,0	757,7	757,73	1515,46
Всього			4408,7	1510,60	15429,25
Кек.ст. = 0,33					
Ка.н. = 3,51					

Створення екологічно стабільної території дає змогу вирішити найважливіше екологічне питання, яке не розв'язується простим скороченням орних земель. Це питання про просторове забезпечення системної взаємодії орних земель і природних угідь.

Таблиця 3.7 - Шкала градації величини коефіцієнта екологічної стабільності території

Значення коефіцієнта	Стабільність території
> 0,33	Екологічно нестабільна
0,34-0,50	Стабільно нестійка
0,51-0,66	Середньо стабільна
<0,67	Екологічно стабільна

При обстеженні ґрунтів на території Сасівського старостинського округу виявлено ділянки середньозмитих та деградованих земель,

сільськогосподарське використання яких є економічно неефективним та екологічно непридатним.

На підставі попередніх розрахунків та аналізу існуючого землекористування вважаємо за необхідне розробити комплекс заходів щодо оптимізації антропогенного навантаження та підвищення екологічної стабільності території. На основі екологічної оцінки ґрунтів та даних ґрунтового обстеження можливе збереження частини орних земель із середньозмитими та розмитими ґрунтами на поліпшених сіножатях (77,5 га) та покращених пасовищах (145,02 га). Це збільшує площу зони стабілізації навколишнього середовища і покращує екологічну стабільність території. Наведемо розрахунок коефіцієнтів антропогенного навантаження та екологічної стійкості за проектним рішенням після консервації непридатних орних земель у покращені сіножаті та покращені пасовища (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 - Розрахунок коефіцієнтів екологічної стабільності та антропогенного навантаження

Назва угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності угідь, К1	Бал угіддя, Б	Площа угідь, га	К1×Р	Б×Р
При проектному використанні земель					
Забудовані землі	0,0	5,0	191,1	0,00	955,50
Рілля	0,1	4,0	2469,6	246,96	9878,52
Захисні насадження	0,4	2,0	0,0	0,00	0,00
Сади	0,4	4,0	53,3	21,32	213,20
Сіножаті	0,6	3,0	380,6	228,34	1141,68
Пасовища	0,7	3,0	389,3	272,50	1167,87
Інші землі	0,6	2,0	121,0	72,59	241,96
Під водою	0,8	2,0	46,1	36,89	92,22
Ліси	1,0	2,0	757,7	757,73	1515,46
Всього			4408,7	1636,33	15206,41
Кек.ст. = 0,37					
Ка.н. = 3,45					

Екологічна стабільність безпосередньо залежить від кількості наявних природних фітоценозів. Це регіон, який стабілізує середовище, де екосистеми функціонують за природними моделями з мінімальним впливом людини. Збагачення природних екосистем може сприяти збільшенню біорізноманіття, підвищенню стабільності та стійкості до процесів деградації, значному покращенню екологічної ситуації [13].

Після проведення природоохоронних заходів коефіцієнт антропогенного навантаження відповідає помірному значенню, а коефіцієнт екологічної стійкості зміниться на середньо стабільно форму. Це також дозволяє зосередити свої фінансові зусилля на більш продуктивних землях.

РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Усе необхідне для життєдіяльності людина отримує з природи: повітря, воду, сировину для промисловості. Людське суспільство як частина природи може бути тільки в постійній взаємодії з нею. Вплив людини на навколишнє середовище є перетворюючим, що змінює її, причому далеко не завжди в кращу сторону, тому збереження природного середовища і розумна охорона природи - одна з най гострі-ших проблем, що стоять перед людством, особливо в сучасних умовах.

Раціональне використання землі, лісу, атмосфери і водних ресурсів в Україні передбачено Конституцією. В даний час у сфері охорони навколишнього середовища діє цілий ряд нормативних актів: Закон України «Про охорону навколишньої природного середовища»; Постанова Уряду України «Про затвердження порядку визначення плати і її граничних розмірів за забруднення навколишньої природного середовища» і ін.

Під навколишнім середовищем розуміють цілісну систему взаємопов'язаних природних і антропогенних об'єктів і явищ, під впливом і при безпосередньому використанні яких відбувається праця, побутова діяльність, відпочинок людей. Поняття «навколишнє середовище» включає соціальні, природні і штучно створені фізичні, хімічні та біологічні фактори, тобто все те, що впливає на життя і діяльність людини. Складовою частиною навколишнього середовища є природне середовище. Перед сучасним суспільством стоїть завдання не тільки зберегти природу, а й запобігти негативним наслідкам господарської діяльності людини в майбутньому.

Охорона навколишнього середовища являє собою важку комплексну проблему, яка має відношення до всього суспільства в цілому і до кожного окремого громадянина.

Розмова йде про рішення життєво важливої проблеми – захисту і охорони здоров'я нинішнього і майбутнього покоління людей від шкідливих наслідків їх науково-технічної і промислової діяльності.

На початку своєї історії людина задовольнялась лише простими фізіологічними потребами (в їжі, одязі, житлі). З розвитком суспільства використання природних ресурсів для задоволення його матеріальних потреб весь час зростало. Нині людина дуже активно впливає на природу.

Одне з небажаних, але очевидних наслідків технічного процесу – забруднення оточуючого середовища вторинними продуктами виробничо-технічної діяльності.

В результаті промислової діяльності природа потерпає постійні зміни. Так в Україні суттєво скоротилася площа зелених насаджень; відбувається підкислення ґрунту і води; відходи промисловості, в тому числі різні високотоксичні речовини, забруднюють повітря, водойми, ґрунти; в результаті спалювання великої кількості мінерального палива в біосфері збільшується концентрація вуглекислоти що може призвести до зміни теплового режиму (клімату) поверхні всієї планети. Наслідки всього цього відбиваються на здоров'ї людей. Так, з року в рік збільшується кількість випадків серцево-судинних і ракових захворювань.

Тривалий час панувала помилкова думка, ніби багатства природи невичерпні, а тому, мовляв, можна і не турбуватись про їх відтворення і відновлення.

Чому сьогодні так гостро ставиться питання щодо охорони природи і раціонального використання її ресурсів? Це насамперед пов'язано з тим, що природним ресурсам планети і в Україні зокрема, вже завдано величезної шкоди. За останнє століття близько двох мільярдів гектарів земель – 15 відсотків усієї земної суші – зруйновано водою і вітровою ерозією. За всю історію людського суспільства на земній кулі знищено дві третини лісів. Нині підприємства викидають у води і повітряне середовище стільки забруднюючих речовин, що завдають серйозної шкоди населенню і природному середовищу на великих відстанях. Щорічно у моря і океани викидається один – три мільйони тонн нафтопродуктів. Тривогу викликає викидання промислових відходів у річки й озера.

Кількість відходів на протязі тривалого часу збільшувалась пропорційно росту виробництва і населення. Доки є якості сировини широко використовувались речовини рослинного і тваринного походження, відходи, які утворювались залучалися силами природи в кругообіг речовин, природа забезпечувала самоочищення. Але зараз все частіше використовуються речовини синтетичного і мінерального походження. Відходи синтетичних миючих засобів не засвоюються розкладаючими мікроорганізмами, вони накопичуються в водоймах куди вони потрапляють зі стічними водами і забруднюють їх. При спалюванні нафтового палива в атмосферу разом з димовими газами, окрім оксидів вуглецю (CO_2 , CO) викидаються оксиди сірки (SO_2), які взаємодіють з вологою і киснем повітря і утворюють сірчану кислоту – утворюються так звані «кислотні дощі». Під впливом кислотних дощів відбувається швидке підкислення води у річках, озерах, ставках та інших водоймах. Під впливом кислотних дощів збільшилась кислотність ґрунтів. Таких прикладів можна навести дуже багато.

Іншим поширеним забрудненням природного середовища являються ядохімікати і мінеральні добрива, які застосовуються у сільському господарстві. За останні роки застосування мінеральних добрив в Україні збільшилось в 43 рази, а різноманітних ядохімікатів в 10 разів. В результаті інтенсивної хімізації вдається отримувати більший врожай. Але одночасно зростає ступінь забруднення ґрунту, водоймищ і продуктів харчування.

Безцінним нашим багатством є вода. Значення її для людини загальновідоме. В Україні за даними науково-дослідних установ запаси води на душу населення постійно зменшуються, тоді як потреби населення, промисловості і сільського господарства щороку зростають. Лише вугільні шахти за рік «випивають» її мільярди тонн, а нафтопромисли – вдесятеро більше. Особливо велику кількість води витрачає енергетика, металургійна, хімічна, легка промисловість, сільське господарство. Вже нині в ряді міст відчувається нестача прісної води. Вода багатьох річок та озер непридатна для життя і навіть купання. Ось чому під захист і охорону мають бути взяті

усі водні ресурси і насамперед процес їх споживання. Мається на увазі використання міських стічних вод після їх очищення для потреб промисловості й зрошення, забезпечення оборотного водопостачання припинення забруднення річок, озер, водосховищ. До 30 % мінеральних добрив змивається з полів і потрапляє у водойми. У водоймах, збагачених поживними речовинами, швидко розмножуються водорості, як результат – «цвітіння води». Потім водорості відмирають і починається їх гноїння що супроводжується споживанням кисню. Утримання кисню у водоймі скорочується і починає гинути риба. Така вода стає непридатною для використання в побуті і навіть у технічних цілях. Забруднення атмосферного повітря, особливо поблизу великих підприємств і міст, негативно впливає на здоров'я людей. Автотранспорт, різні теплові системи і підприємства виділяють величезну кількість сірчистого ангідриду, вуглекислого газу, окису азоту та інших шкідливих для людини газів.

Тому Україна повинна приділяти велику увагу охороні навколишнього середовища. Виділялося багато коштів на ліквідацію наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Розроблено багато законодавчих актів направлених на захист довкілля. Застосовуються штрафні санкції щодо підприємств які забруднюють навколишнє середовище [12].

РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Кожна бригада при виконанні польових робіт повинна забезпечуватися радіостанцією і виходити на контрольний радіозв'язок з начальником партії не рідше двох разів на добу за заздалегідь складеним розкладом. Забороняються переходи і переїзди бригад вночі й у туман. Кожна бригада повинна мати похідну медичну аптечку, в яку повинні входити зазначені в переліку всі засоби й ліки.

При роботах у малообжитих районах:

- забороняється ходити поодиноці і залишатися одній людині в таборі на ніч;
- всі інженерно-технічні працівники і робітники повинні бути навчені орієнтуванню по компасу, сонцю, зіркам, місцевим предметам, по карті і повинні завжди знати маршрут і напрямки руху бригади;
- відправляючись у похід, керівник бригади зобов'язаний залишати в таборі опис маршруту руху і на кожному відзначеному пункті по маршруту (пункт триангуляції, репер, станція дешифрування, водяні переправи, початок небезпечної частини маршруту) залишати записки з указівкою дати і часу вибуття і терміну повернення;
- бригада повинна мати: карту з нанесеним маршрутом руху, по можливості аерознімки, сигнальні засоби, аварійний запас продуктів, а в степах
  - запас води;
  - кожен, хто працює у малообжитих районах, повинен мати олівець, папір, компас та індивідуальний недоторканий запас продовольства, що включає харчові концентрати, сірники в непромокальній оболонці, гачки, лісочки для ловлі риби, а в пустельних районах — шнур для підйому води з колодязів.

Індивідуальна забезпеченість потрібними засобами перевіряється керівником бригади.

При проведенні робіт у районах, де можливий напад диких звірів, польові бригади забезпечуються вогнепальною зброєю. Зброя закріплюється за керівником бригади за умови одержання з місцевих органів міліції персонального дозволу на право носіння його. Особи, що одержали зброю, повинні бути навчені правил поводження з ним.

Забороняється: мати довгоствольну зброю при роботі в заповідниках, використовувати службову зброю для полювання і передавати її іншим особам; видавати бригадам мисливську зброю і малокаліберні гвинтівки.

Забороняється працювати в малообжитих, гірських, пустельних і в інших важкопрохідних місцях районів із бригадою складом менш трьох чоловік, не рахуючи транспортних робітників (шоферів, трактористів, конюхів, каюрів), а також розподіляти бригади на групи в процесі пересування її по ділянці робіт .

При проведенні робіт на територіях міст, населених пунктів, по лініях залізниць, по автомагістралях до складу бригад повинні вводитися два сигнальніки.

При наближенні бурі варто припинити роботу і пересування. Не допускається відхід окремих працівників бригади від бівуаку до повного закінчення бурі. Необхідно ретельно стежити за схоронністю табірної спорядження, щоб його не віднесло вітром.

До початку робіт у містах, населених пунктах, на територіях спеціального призначення, по лініях залізниць і автомагістралей необхідно одержувати від органів, що відають даною територією (Рад народних депутатів селищних, районних, міських; керівництва залізниць, Державтоінспекції, та ін.) дозвіл на право проведення робіт та інструкції з безпечного ведення робіт на зазначених територіях. На підставі зібраних матеріалів керівник бригади (виконавець) складає робочий проект на проведення робіт, що затверджується начальником партії.

Польові топографо-геодезичні роботи в малообжитих районах у зимовий час можуть проводитися тільки з дозволу керівництва землевпорядних експедицій, в інших випадках – з дозволу керівництва підприємства при дотриманні таких умов: організації по маршрутах руху бригад обігрівальних пунктів; забезпечення всіх працівників теплим спецодягом, спеціально обладнаним механічним транспортом і організацією постійного чергування радіооператорів на базах партій, що працюють у малообжитих районах, у режимі прийому, поки бригади працюють у полі. Забороняється працювати при температурі нижче – 25°C, а на верху геодезичних знаків – при температурі нижче – 10° С.

Усі особи, що інспектують роботи, зобов'язані в підрозділі, що інспектується, перевіряти стан охорони праці із занесенням результатів перевірки в акт інспекції, вимагати негайного усунення виявлених недоліків, припиняти роботи у випадках загрози для життя і здоров'я працівників і піднімати питання про залучення до відповідальності осіб, винних у порушенні правил безпеки.

Усі польові підрозділи повинні бути забезпечені повним комплектом справних інструментів, інвентарем, устаткуванням, запобіжними, рятувальними, захисними засобами і пристосуваннями залежно від роботи, яка виконується, фізико-географічних умов місцевості і відповідно до табельного забезпечення, іншим спецодягом за встановленими нормами і медичними аптечками.

Різальні інструменти (пилки, сокири, лопати, бур) під час пересування повинні знаходитися в чохлах, мати спеціальні захисні пристосування.

Інструменти і захисні пристосування закріплюються персонально за кожним робітником на весь польовий сезон.

Запаси бензину зберігаються в спеціально відведених для цього місцях, затінених від сонячних променів; при використанні паливно-мастильних матеріалів варто дотримувати всіх заходів пожежної безпеки.

Керівник бригади повинний дбайливо поводитися з виданими йому інструментами й устаткуванням, вимагаючи того ж від усіх осіб, що з ними працюють, і вживати термінових заходів до усунення всіх несправностей чи заміни несправного інструмента й устаткування справним. Кожен працівник, що помітив небезпеку, несправність інструментів і устаткування, зобов'язаний поряд з уживанням заходів до усунення небезпеки чи несправності негайно заявити про це керівнику.

Керівники експедицій повинні видавати партіям, а керівники партій – керівникам бригад організаційно-технічні розпорядження на проведення робіт, у яких докладно викладати конкретні вимоги до організації робіт, що забезпечують їхню безпеку. До розпоряджень додається схема і графік маршрутів пересування по ділянці робіт, розклад ведення радіозв'язку. Розпорядження керівникам бригад складаються в трьох примірниках: один примірник вручається під розписку виконавцю, другий направляється в експедицію і третій зберігається в начальника партії.

Готовність бригади до виїзду в поле підтверджується актом, що підписується: головним інженером експедиції, начальником партії, представником трудового колективу з охорони праці в експедиції, заступником головного інженера з охорони праці і керівником бригади. У випадку, якщо бригада забезпечується спорядженням і устаткуванням з польової бази партії, акт перевірки готовності бригади підписується: начальником партії, керівником і всіма членами бригади. Акт перевірки готовності бригади до виїзду в поле у всіх випадках затверджується начальником експедиції.

У кожній експедиції і польовій бригаді обирається уповноважений трудового колективу з охорони праці.

Забороняється допускати до роботи, переходу, переїзду осіб, що знаходяться в стані сп'яніння. Захворілим повинна бути надана перша допомога і вжиті заходи до їх евакуації [14].

ВИСНОВКИ

Вивчивши детальні закономірності збалансованого землекористування, ми прийшли до висновку, що вони базуються не лише на землі та ефективному землекористуванні, а й на наявності земельних інституцій та відповідних структур інституцій. Збалансоване землекористування – це дуже широке поняття, яке варто розглядати як соціально-екологічну систему, що включає сільське господарство, охорону природи, рекреацію та інші типи землекористування.

Об'єктом кваліфікаційної роботи виступає Сасівський старостинський округ Золочівської міської громади Золочівського району Львівської області.

Загальна площа території старостинського округу становить 4408,7 га, найбільшу територію займають землі сільськогосподарського призначення – 74,7 %, розораність яких складає 61,0 %, та відповідно 43,8 % території старостинського округу. Лісистість території складає 17,2 %.

Найбільшу площу на території старостинського округу займають темно-сірі опідзолені глеюваті легкосуглинкові. Найменшу площу відповідно, займають дернові середньо підзолисті супіщані. На території Сасівського старостинського округу є особливо цінні землі: темно-сірі опідзолені глеюваті легкосуглинкові ґрунти, які згідно Земельного кодексу України не допускаються вилученню для несільськогосподарських потреб.

Природно - кліматичні умови та склад земельних угідь старостинського округу сприятливі для розвитку багатокладних форм господарювання. Нами запропоновано створити на базі об'єднаних земельних паїв такі агроформування: ТзОВ “Лан” площею 637,28 га, ТзОВ “Колос” площею 540,37 га та фермерське господарство площею 41,21 га. При формуванні системи землекористувань приймалося до уваги, щоб вони максимально можливо були наближені до місць проживання населення з урахуванням трудових ресурсів виробничих потужностей майнових комплексів, суміжних

площ земельних паїв, достатніх для функціонування товарних господарств певних спеціалізацій.

На підставі розрахунків та аналізу існуючого землекористування, вважаємо за необхідне розробити комплекс заходів щодо оптимізації антропогенного навантаження та підвищення екологічної стабільності території. На основі екологічної оцінки ґрунтів та даних ґрунтового обстеження пропонуємо перевести частину орних земель із середньозмитими та розмитими ґрунтами у поліпшені сіножаті (77,5 га) та покращені пасовища (145,02 га). Це збільшує площу зони стабілізації навколишнього середовища і покращує екологічну стабільність території. Після проведення природоохоронних заходів коефіцієнт антропогенного навантаження відповідає помірному значенню, а коефіцієнт екологічної стійкості зміниться на середньо стабільно форму.

Рекомендований перерозподіл сільськогосподарських угідь частково покращить екологічну ситуацію завдяки збільшенню екологічно стійких угідь на території старостинського округу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєв О. В. Раціональне використання та охорона земель / О. В. Афанасьєв, В. В. Касьянов ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 77 с.
2. Бутенко Є.В., Петриченко С.В. Інноваційне управління природними ресурсами під час війни // Збалансоване природокористування: традиції, перспективи та інновації. Науковий збірник ч. 1. Київ, 2023. С. 53 – 55
3. Дугієнко Н.О., Овчаренко І.О. Теоретичні засади раціонального сільськогосподарського землекористування. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 21. С. 510-516.
4. Гайдук Ю., Коваленко С.В. Земельні ресурси України: охорона та раціональне використання. С. 286-287. [Електронний ресурс]: Режим доступу:<http://ir.stu.cn.ua/jspui/bitstream/123456789/22615/1/286287%20%D0%93%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D1%83%D0%BA%20%D0%AE..pdf>.
5. Гунько Л. А. Формування сталого (збалансованого) землекористування — базова основа розвитку економіки землевпорядкування в Україні. Агросвіт. 2022. № 9-10. С. 51–61. DOI: 10.32702/2306-6792.2022.9-10.51
6. Закон України «Про землеустрій» No 2801-IX від 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-20#Text> (дата звернення: 25.04.2024).
7. Земельний Кодекс України. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
8. Земельні ресурси та їх використання : навч. посіб. / Третяк А. М., Третяк В. М., Прядка Т. М., Трофименко П. І., Трофименко Н. В.; за ред. А. М. Третяка. Біла Церква : ТОВ «Білоцерківдрук», 2022. 304 с.

9. Землеустрій як передумова збалансованого розвитку територій: монографія / за ред. М.С. Богіри. Львів : ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2021. 250 с.
10. Лісовий А. В. Методичні підходи до оцінювання сільських територій України. Економіка АПК. 2007. № 8. С. 123–130.
11. Микласевич Д.-Б. Особливості охорони та екологічного стану земельних ресурсів. Актуальні питання землекористування та туризму в контексті сталого розвитку України: матеріали III Всеукр. студентської наук.-практ. конф. Дубляни, 18 квітня 2024 р. – Львів : Львівський національний університет природокористування, 2024. – 45-47 с.
12. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2022. – 254 с.
13. Організація території сільськогосподарських підприємств: агроландшафтний аспект : монографія / Н. Ступень та ін. Львів : ТОВ «Гал. вид. спілка», 2020. 172 с.
14. Охорона праці в галузі [Текст] : навч.пос./ М. М. Сакул, І. І. Дядько, – Одеса: Центр Медіа, 2012. – 76 с.
15. Поленкова М. В. Господарський комплекс сільських територій: інтегральний аспект. Молодий вчений. 2013. № 2 (02). С. 32–39.
16. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення : 1.10.2023).
17. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019&-29825/> (дата звернення: 20.12.2022).
18. Ринок с/г землі в Україні [Електронний ресурс]. Міністерство аграрної політики та продовольства України: 2023. Київ

19. Рудік Н.М. Потенціал кооперації як системи соціально-економічних відносин та шляхи його реалізації. Агросвіт. 2020. № 7. С. 55–62. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3142&i=6> (дата звернення: 20.01.2021).

20. Скрипник С.В. Пріоритети розвитку фермерських господарств та сільськогосподарських підприємств : монографія. Херсон : Айлант, 2020. 385 с.

21. Стале (збалансоване) землекористування: понятійний базис та методологія інституціалізації / Третяк А. М., Третяк В. М., Трофименко П. І., Прядка Т. М., Трофименко Н. В. Агросвіт. 2021. № 24. С. 11–22.

22. Ступень Р., Дудич Г., Дудич Л. Землеустрій: організація та впорядкування сільськогосподарських угідь: навч. посіб. Львів : Гал. вид. спілка, 2020. 243 с.

23. Ступень Р., Ступень Н., Ступень О. Методика організації використання та охорони земельних ресурсів в умовах децентралізації влади: матеріали XXII Міжнародного науково-практичного форуму «Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій», 5-7 жовтня 2021 року Львів - Дубляни, Україна. С. 9-11.

24. Терещенко В. К., Ланченко Є. О. Методологічні засади комплексної оцінки регіонального розвитку продуктивних сил сільських територій. Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України : зб. тез V міжнар. наук. конф. м. Київ, 21–23 жовтня 2010 р. Київ, 2010. С. 8–9.